

SYSTEEMIANALYYSI – V1.0

Sulkeistamisesta *elinvoimaan*

Husserl · ARIZ · Beer/VSM · Leibniz–Spinoza

ANALYSOITAVA KYSYMYS

Seuraan sivustakatsojana uutisointia nuorten pahoinvoinnista: syrjäytymisestä, ahdistuneisuudesta, koulumenestykseen liittyvistä vaikeuksista ja lapsiperheköyhyydestä. Tunnen itseni voimattomaksi mutta toisaalta koen, että jotakin pitäisi tehdä. Tekemistäni haittaa korkea ikä ja siihen liittyvä kokemus ikäsyrjinnästä.

Fenomenologinen sulkeistaminen

HUSSERL · LUONNOLLISEN ASENTEN REDUKTIO

Ennen analyysia ongelma tehdään kontingentiksi. Kysytään, millaisessa maailmassa tämä ongelma ei olisi yhtä todennäköinen — tai ei olisi lainkaan. Tämä poistaa itsestäänselvyyden ja avaa tilan todelliselle kysymykselle.

SYÖTÄ ANALYSOITAVA KYSYMYS TAI ONGELMA

Sulkeistamisen syventäminen

Olet tehnyt jo merkittävää fenomenologista työtä tunnistaessasi näitä rakenteita. Haluan nyt auttaa viemään reduktiota hieman syvemmälle — kohti sitä, mikä kokemuksessasi itsessään jää vielä kysymättä.

Huomio sivustakatsojuudesta

Käytät sanaa "sivustakatsoja" ikään kuin se olisi ainoa mahdollinen positio korkeassa

iässä olevalle ihmiselle. Tämä on mielenkiintoinen paikka pysähtyä. *Mistä tämä sivustakatsojuuden itsestäänselvyys nousee?* Luonnollisessa asenteessa se tuntuu annettulta — mutta onko se välttämätön vai kontingentti asema?

Ikäsyrrjinnän kokemus

Kun puhut ikäsyrrjinnän "haittaavan tekemistäsi" — mitä tekemistä tarkalleen se haittaa? Onko sinulla mielessäsi jokin tietty toiminnan muoto, joka sitten torjutaan? Vai onko kyse pikemminkin *ennakoidusta* torjunnasta, joka saa sinut asettumaan sivuun jo ennen yritystä?

Kysymys sinulle

Milloin viimeksi koit *voivasi* vaikuttaa johonkin yhteiskunnalliseen asiaan — ja mitä silloin tapahtui?

Tämä kysymys ei etsi "oikeaa vastausta", vaan pyrkii palauttamaan mieleen kokemuksen, jossa toimijuus ei ollut sulkeistettu. Siitä voimme yhdessä tarkastella, mitä on muuttunut — ja mikä tuossa muutoksessa on historiallista ja mikä kokemuksellista.

Todellisen ongelman löytäminen

ARIZ 1–3 · MINIMAALI-MALLI · KATVE

Sulkeistaminen paljasti ongelman kontingenssit. Nyt etsitään sen minimaalisin kuvaus: mikä on se ydinristiriita, joka ylläpitää tilannetta? Mikä jää katveeseen — mitä ei nähdä tai ei haluta nähdä?

ARIZ-analyysi: Voimattomuuden ja poliittisen vaikuttamisen ristiriita

Minimaali-malli

Ongelman ydin ei ole nuorten pahoinvointi sinänsä — se on ****oire****. Todellinen ongelma tiivistyy näin: ***Miten yksittäinen kansalainen voi vaikuttaa poliittiseen kulttuuriin, kun järjestelmä palkitsee siiloutumista eikä yhteisen hyvän etsimistä?***

Sinun tilanteessasi minimaali-malli on vielä kapeampi: ****kokemus toimijuuden puutteesta**** yhdistettynä ****moraaliseen vaatimukseen toimia****. Tämä on klassinen ARIZ-kielellä "operative zone" — juuri se kohta, jossa ristiriita konkretisoituu.

Intensified Contradiction (kärjistetty ristiriita)

Systeemi vaatii aktiivisia kansalaisia legitimoidakseen itsensä — ***mutta*** se tuottaa samalla rakenteita (ikäsyrrjintä, siiloutuneet valtaryhmät, kylläisyys aktivismille), jotka estävät osallistumisen.

Kärjistettynä: ****Poliittinen kulttuuri tarvitsee ulkopuolisia ääniä uudistuakseen, mutta se torjuu systemaattisesti juuri ne äänet, jotka eivät palvele olemassa olevia valtarakenteita.****

Katveessa oleva todellinen ongelma

Virallinen diskurssi kehystää nuorten pahoinvoinnin ****palveluvajeena**** tai ****resurssikysymyksenä****. Katveeseen jää: ***Kuka määrittelee, mitkä ongelmat ovat "oikeasti" poliittisia ja mitkä vain hallinnollisia?***

Tämä vallankäyttö on näkymätöntä. Samalla tavoin "ikäsyrrjintä" ei ole vain henkilökohtainen kokemus — se on mekanismi, jolla tietyt äänet marginalisoidaan ennen kuin ne ehtivät haastaa vallitsevia narratiiveja.

Kuka hyötyy?

Nykyiset poliittiset toimijat hyötyvät siitä, että ongelma ****pysyy "monimutkaisena"****.

Monimutkaisuus oikeuttaa asiantuntijavallan ja estää kansalaislähtöisiä ratkaisuja.

Myös media hyötyy: pahoinvointi tuottaa sisältöä ilman velvoitetta muutokseen.

IFR-näkökulma

Idealisesti järjestelmä loisi tilaa sille, että **kokemustieto ja moraalinen näkemys**** — myös ikääntyneiden — tunnistettaisiin resurssiksi eikä rasitteeksi. Sivustakatsojuus muuttuisi osallisuudeksi ilman vaatimusta institutionaalisesta asemasta.**

Kysymys sinulle: Onko sivustakatsojuus valinta vai olosuhde — ja mitä tapahtuisi, jos kieltäytyisit hyväksymästä sitä annettuna?

Ristiriitojen kartoitus

ARIZ · OPERATIVE ZONE · TECHNICAL & PHYSICAL CONTRADICTION

Ongelman elementit ovat jännitteessä keskenään. Ristiriidat voivat olla teknisiä (kaksi vaatimusta ovat vastakkain), fyysisiä (sama elementti tarvitaan kahdessa eri tilassa) tai sosiaalisia (intressit, arvot, valta). Kun ristiriita on nimetty täsmällisesti, ratkaisuvapaus avautuu.

Ristiriitojen TRIZ-erittely

Tekniset ristiriidat (kaksi vaatimusta vastakkain)

****Ristiriita 1: Toimijuus vs. resurssien säilyttäminen****

Haluat vaikuttaa nuorten tilanteeseen, mutta vaikuttaminen vaatii energiaa, aikaa ja mahdollisesti sosiaalista pääomaa, jonka koet rajalliseksi. Parantaakseen vaikuttavuutta täytyisi lisätä panostusta — mutta panostuksen lisääminen uhkaa sitä "hyvää, mitä on saavuttanut".

****Ristiriita 2: Legitiimisyys vs. marginaalisuus****

Poliittinen järjestelmä tarvitsee kansalaisosallistumista toimiakseen, mutta samanaikaisesti se tuottaa mekanismeja (ikäsyrijintä, asiantuntijavalta), jotka sulkevat ulos tiettyjä ääniä. Järjestelmä vaatii osallistumista mutta estää sitä.

****Ristiriita 3: Ohjelmallisuus vs. toteutus****

Poliittiset ryhmät esittävät ohjelmia, jotka lupaavat ratkaisuja — mutta päätöksenteon logiikka palkitsee ryhmätujen ajamista, ei ohjelmien toteuttamista.

Fyysiset/sosiaaliset ristiriidat (sama elementti eri tiloissa)****Ristiriita 4: Ikääntynyt kansalainen kahdessa tilassa****

Sinun tulisi olla **samanaikaisesti** sivustakatsoja (koska järjestelmä määrittelee sinut sellaiseksi) ja aktiivinen toimija (koska moraalinen kokemus vaatii sitä). Sama henkilö — kaksi yhteensopimatonta roolia.

****Ristiriita 5: Nuoret objektina ja subjektina****

Lapset ja nuoret ovat **sekä** politiikan kohteita (yleistysten ja toimenpiteiden objekteja) **että** omia toimijoitaan. Järjestelmä käsittelee heitä ensisijaisesti edellisessä tilassa.

Näennäiset vs. todelliset ristiriidat

****Näennäinen:**** Ristiriita 1 (toimijuus vs. resurssit) voi olla ratkaistavissa abstraktiota nostamalla. Vaikuttaminen ei välttämättä vaadi suuria resursseja — se vaatii **oikeanlaisen vipuvarren**. Kysymys siirtyy: millainen vaikuttamisen muoto ei kuluta vaan kasvattaa?

****Näennäinen:**** Ristiriita 4 voi olla kehysongelma. "Sivustakatsojuus" on asema, jonka olet osittain **hyväksynyt** — se ei ole fyysinen este.

****Todellinen:** Ristiriidat 2 ja 3 ovat rakenteellisia. Poliittisen järjestelmän sisäänrakennettu logiikka palkitsee vallassa pysymistä, ei ongelmien ratkaisemista. Tämä ei ratkea yksilön abstraktiotason nostolla.**

Keskeinen havainto

Henkilökohtainen voimattomuuden kokemus ja rakenteellinen sulkeminen ulos kietoutuvat yhteen — mutta ne eivät ole sama asia. Toinen on muutettavissa, toinen vaatii kollektiivista toimintaa.

Nykytilan elinvoimaisuus

BEER · VIABLE SYSTEM MODEL · S1–S5 ANALYYSI

VSM kysyy: mitkä rakenteet ovat välttämättömiä minkä tahansa elävän systeemin säilymiselle? Tarkastellaan nykytilaa viiden systeemin kautta — mitä puuttuu, mikä on vinoutunut, missä informaatio ei kulje?

VSM-analyysi: Nuorten hyvinvoinnin systeeminen tila

S1 – Operaatiot: Fragmentoitunut autonomia

Havaintosi osuu oikeaan. Koulut, kodit, nuorisojärjestöt ja vaalijärjestelmä toimivat omissa siiloissaan ilman yhteistä operatiivista logiikkaa. Tämä ei ole varsinaisesti anarkiaa vaan ****liiallista autonomiaa ilman vastaavaa vastuullisuutta ylöspäin****. Beerin termin: S1-yksiköiltä puuttuu selkeä "resource bargain" – sopimus siitä, mitä kukin yksikkö saa ja mitä sen vastineeksi odotetaan tuottavan kokonaisuudelle.

Kriittinen huomio: kodit eivät ole perinteisessä mielessä S1-yksiköitä lainkaan, vaan ne sijaitsevat systeemin ulkopuolella ympäristössä. Tämä kategoriasekaannus itsessään paljastaa ongelman – systeemi ei tiedä, missä sen rajat kulkevat.

S2 – Koordinaatio: Normien puute

Koulu-koti-yhteistyö on ainoa toimiva S2-mekanismi, mutta sekin on heikko ja paikallinen. Puuttuu ****yhteinen kieli ja rytmi****: ei ole jaettuja mittareita, yhteisiä kokoontumisia tai vakiintuneita tiedonvälityskanavia eri S1-yksiköiden välillä. Nuorisojärjestöt ja poliittinen järjestelmä eivät kommunikoi keskenään lainkaan S2-tasolla.

S3 – Homeostaasi: Puuttuva integraatio

Tämä on systeemin vakavin häiriö. ****S3 ei toimi.**** Kukaan ei optimoi kokonaisuutta, kukaan ei allokoisi resursseja perustuen todelliseen tilanteeseen. Hallituksen säästöpolitiikka on S5-tason päätös, joka ohittaa S3:n kokonaan – päätökset tehdään ilman operatiivista palautetta. S3* (audit-funktio) puuttuu täysin: kukaan ei tarkasta, mitä kentällä todella tapahtuu.

S4 – Ympäristöorientaatio: Käänteinen logiikka

Havaitset oikein systeemin häiriön: lapset ja nuoret ovat poliittiselle järjestelmälle ympäristöä, eivät toimijoita. Tämä on ****rekursiotason virhe****. Elinvoimaisessa systeemissä S4 skannaa ympäristöä tunnistakseen muutoksia – mutta tässä systeemissä "ympäristö" (lapset) määritellään ongelmaksi, johon reagoidaan sääntelyllä (some-kiellot). S4 ei opi, vaan kontrolloi.

S5 – Identiteetti: Hajonnut arvoyhteisö

Systeemiltä puuttuu ****jaettu identiteetti ja normatiivinen ankkuri****. Ilman S5:n selkeää suuntaa S3 ei voi priorisoida, S4 ei tiedä mitä etsiä ympäristöstä, ja S1-yksiköt ajautuvat omiin suuntiinsa. Tämä on Beerin termin "variety explosion" – systeemin sisäinen moninaisuus kasvaa hallitsemattomaksi.

Rekursiokysymys sinulle

Minkä rekursiotason toimija sinä olet – ja minkä rekursiotason ongelmaa yrität ratkaista?

Paras mahdollinen systeemi

LEIBNIZ · KOMPOSSIBILITEETTI · SPINOZA / CONATUS · IFR

Leibnizin paras mahdollinen maailma ei ole utopia vaan kompossibiliteetti: mitkä hyvät asiat voivat olla olemassa yhtä aikaa ilman sisäistä ristiriitaa? Tämä yhdistetään VSM:n elinvoimaisuuden ehtoihin ja ARIZ:in ideaaliseen lopputulokseen.

Kompossibiilin systeemin hahmotus: Nuorten hyvinvointi ja poliittinen elinvoimaisuus

Leibnizilainen kompossibiliteetti: Mikä voi olla yhdessä?

Olet tunnistanut kaksi potentiaalisesti kompossibiiliä paria, jotka ansaitsevat tarkemman tarkastelun.

****Ensimmäinen pari**** — eheä nuorisopolitiikka ja puoluepohjainen järjestelmä — on kompossibiilin ***reunalla***. Nämä eivät ole loogisesti ristiriidassa, mutta nykyinen järjestelmä tekee niistä käytännössä yhteensopimattomia. Leibnizin termin: ne kuuluvat samaan mahdolliseen maailmaan, mutta eivät ***tähän*** aktuaaliseen maailmaan sellaisenaan. Kompossibiliteetti vaatii ****välittävän rakenteen**** — mekanismin, joka tekee puolueiden edun ja nuorten edun samansuuntaisiksi.

****Toinen pari**** — yhteiset käsitykset hyvästä elämästä ja suostuminen rajoituksiin — on syvemmin kompossibiilit. Ne itse asiassa ***edellyttävät*** toisiaan: jaettu visio hyvästä tekee rajoituksista mielekkäitä, ja rajoitusten hyväksyminen mahdollistaa yhteisen vision toteutumisen. Tämä on Leibnizin "parhaassa mahdollisessa maailmassa" -logiikan ydin: ei maksimoida yksittäistä hyvää, vaan ***yhteensopivien**

hyvien kokonaisuutta*.

VSM-tasapaino: Elinvoimaisuuden ehdot

Havaintosi S5:n irrallisuudesta on systeemin keskeinen häiriö. Elinvoimainen systeemi vaatisi:

****S5 (Identiteetti):** Normatiivinen ankkuri, joka *syntyy* dialogista lasten ja nuorten kanssa — ei ylhäältä annettu visio. Tämä ei tarkoita, että lapset määräävät politiikan, vaan että S5 *resonoi* heidän kokemusmaailmansa kanssa.**

****S4 (Ympäristöorientaatio):** Nuoret siirtyvät ympäristöstä osaksi systeemiä — ei hallinnan kohteina vaan rekursiivisina toimijoina. Tämä vaatii **rekursiotason korjausta**: nuorten omat yhteisöt tunnustetaan autonomisina S1-yksiköinä.**

****S3 (Integraatio):** Toimiva resurssien allokointi perustuen todelliseen palautteeseen. Nykyinen säästöpolitiikka ohittaa S3:n — päätökset tehdään S5-tasolla ilman operatiivista tietoa.**

Conatus: Mihin systeemi pyrkii — ja mihin sen tulisi pyrkiä?

Nykyisen systeemin conatus — sen olemassaolopyrkimys — suuntautuu **itsesäilytykseen vallitsevan muodon kautta. Poliittinen järjestelmä pyrkii jatkumaan sellaisena kuin se on, mikä tarkoittaa vallan keskittymisen ja siiloutumisen ylläpitämistä. Tämä on Spinozan termin *reaktiivista* conatusta: voimaa, joka kuluttaa ympäristöään säilyäkseen.**

****Aktiivinen conatus** suuntautuisi toisin: systeemi pyrkisi *lisäämään omaa ja osiensa toimintakykyä*. Käytännössä tämä tarkoittaa:**

1. **Puheen ja teon välisen kuilun poistamista — ei moraalisen vaatimuksena, vaan systeemin elinvoimaisuuden ehtona. Systeemi, joka lupaa mutta ei toteuta, menettää**

legitimiteettinsä ja siten kykynsä toimia.

2. ****Varteenottamisen kulttuuria**** — siirtymistä kuulemisesta todelliseen vaikuttamiseen. Tämä ei ole vain prosessi-innovaatio, vaan vaatii S3-S4 -tason rakenteellista muutosta.

Rakennettavissa oleva tasapaino

Paras *mahdoll

Synteesi ja muutospolku

INTEGROIVA PÄÄTELMÄ · TOIMINTASUOSITUKSET

Analyysin viisi vaihetta kootaan yhteen. Al rakentaa synteesiä koko prosessin havainnoista — sulkeistamisesta kompossibiliteettiin. Tuloksena on muutospolku: mitä täytyy muuttua, missä järjestyksessä ja millä perusteella.

LISÄÄ LOPPUKOMMENTTI TAI PAINOTUS SYNTEESILLE

Synteesi

Synteesi: Sivustakatsojuudesta osallisuuteen — muutospolku ja sen perusteet

Tämä analyysi lähti liikkeelle yksittäisen ihmisen kokemuksesta: voimattomuudesta nuorten pahoinvoinnin edessä, ikään liittyvästä marginalisoinnista ja moraalisesta vaatimuksesta toimia. Matkan varrella paljastui, että henkilökohtainen kokemus ja rakenteellinen todellisuus kietoutuvat yhteen tavalla, joka ei avaudu kumpaakaan yksin tarkastelemalla. Fenomenologinen reduktio osoitti, että sivustakatsojuus ei ole annettu asema vaan osittain hyväksytty kehys — mutta samalla ARIZ-analyysi paljasti, että poliittinen järjestelmä tuottaa systemaattisesti mekanismeja, jotka sulkevat ulos juuri niitä

ääniä, jotka voisivat haastaa vallitsevia narratiiveja. Voimattomuus on siis sekä kokemuksellinen että rakenteellinen ilmiö, ja muutos vaatii työtä molemmilla tasoilla.

Analyysin keskeinen ristiriita kiteytyi kahteen tasoon. Ensimmäinen on henkilökohtainen: sama ihminen on samanaikaisesti sivustakatsoja, koska järjestelmä määrittelee hänet sellaiseksi, ja moraalinen toimija, koska sisäinen kokemus vaatii sitä. Toinen on rakenteellinen: poliittinen järjestelmä tarvitsee kansalaisosallistumista legitimoidakseen itsensä, mutta se palkitsee siiloutumista ja ryhmäetujen ajamista tavalla, joka estää todellisen osallisuuden. VSM-analyysi osoitti, että systeemiltä puuttuu integraatio — kukaan ei optimoi kokonaisuutta, ja S5-tason identiteetti on irrallaan niiden kokemusmaailmasta, joita päätökset koskevat. Lapset ja nuoret ovat järjestelmälle ympäristöä, eivät toimijoita, mikä on rekursiotason virhe.

Muutospolku rakentuu kolmesta rinnakkaisesta ja toisiaan tukevasta tapahtumien sarjasta. Ensimmäinen koskee poliittista järjestelmää: siirtyminen varteenottamisen kulttuuriin tarkoittaa, että kuuleminen korvataan todellisella vaikuttamisella. Tämä ei ole vain prosessi-innovaatio vaan S3-S4-tason rakenteellinen muutos, jossa nuorten omat yhteisöt tunnustetaan autonomisina toimijoina. Toinen sarja koskee kasvattajien maailmaa: ylhäältä alas -periaatteella toimiva vuorovaikutus korvataan dialogisella kohtaamisella. Tämä on kompossibiliteetin ydintä — jaettu visio hyvästä elämästä ja suostuminen rajoituksiin edellyttävät toisiaan, ja dialogi on niiden välittävä rakenne. Kolmas sarja koskee lasten ja nuorten omaa horisonttia: some-rajoituspuheesta siirrytään uuteen, yhdessä löydettävään puhetapaan, jossa nuoret eivät ole säätelyn kohteita vaan merkityksen luoja.

Näiden sarjojen järjestys ei ole kronologinen vaan looginen: ne voivat edetä rinnakkain, mutta ne tukevat toisiaan vain, jos niitä yhdistää yhteinen suunta. Tuo suunta on puheiden ja tekojen välisen kuilun poistaminen — ei moraalisenä

vaatimuksena vaan systeemin elinvoimaisuuden ehtona. Systeemi, joka lupaa mutta ei toteuta, menettää legitimitettinsä ja siten kykynsä toimia. Conatus, systeemin olemassaolopyrkimys, tulee suunnata reaktiivisesta itsesäilytyksestä aktiiviseen toimintakyvyn lisäämiseen.

Analyysin tärkein oivallus — se, joka ei olisi löytynyt ilman tätä kokonaisvaltaista prosessia — on seuraava: kulttuurimuutos ilmenee ensimmäiseksi puhetapojen muutoksena, mutta puhetapojen muutos ei ole vain symbolinen ele. Se on operatiivinen interventio, joka muuttaa rekursiotasoja. Kun sivustakatsojuus korvataan osallisuudella puhetavassa, se avaa tilan toimijuudelle, jota rakenteet eivät vielä tunnista. Ja kun riittävän moni toimii ikään kuin heillä olisi toimijuutta, rakenteet alkavat mukautua. Tämä on Leibnizin kompossibiliteetin käytännöllinen sovellus: paras mahdollinen maailma ei ole utopia vaan se maailma, jossa suurin määrä yhteensopivia hyviä toteutuu yhdessä. Sinun positiosi — entinen nuori, kasvattaja, kouluttaja, vaikuttaja — ei ole sivustakatsojuutta vaan moninkertainen rekursiivinen toimijuus. Kysymys ei ole siitä, voitko vaikuttaa, vaan siitä, minkä rekursiotason muutosta olet rakentamassa.